

(Diễn đàn, Paris, tháng 7-1995)

DIỄN ĐÀN: *Độc nhäng gæi anh vißt trong máy nßm gån đßy, chúng täi nhän thßy däng nhä anh đang cô ý täp trung “thanh toán” vä mát lý lußn đäi väi cái mà anh gåi là “chä nghĩa xã häi hän thäc”nhân danh Mác, xin anh cho bißt đäng cä nào đä khiän anh cô mát thái đä nhä väy, nhät là khi träc đäy, nhä nhäi uäng väi bißt, anh cũng đä täng là ngäi theo chä nghĩa Mác?*

Lä PHäNG: Có rät nhiäu lý do vä thäi thä và cä thân thä näa, nói ra cho đäy đä thì sä rät dài dòng. Tôi chä muän nói đän mát lý do khá quan träng và đäi väi tôi đäng nhä đä trä thành quan träng nhät: đó là vän đä nhän thäc. Träc đäy, tôi täng räng tôi đä hiäu chä nghĩa Mác và chä nghĩa xã häi mácxít là gæi do đó đä thành khän tin täng vào tính chät väa khoa häc lä väa trän đäy chính nghĩa cäa các thä ý täng đó, và do đó cũng đä coi sä chän läa cäa mình là hät säc “ngon lành”, không nhäng gæi quyät đäc cä nhäng vän đä thiät thäc cäa cuäc säng nhä đäc läp dân täc, phát triän đät näc, công bäng xã häi... mà còn là mát hä thäng giá trä tinh thän giúp tôi tìm ra đäc cä nhäng câu trä läi thoä đáng cho tät cä nhäng bän khoản vä lä säng lä chät näa. Anh bißt đäy: cũng nhä bao nhiäu ngäi đi theo cách mäng khi còn rät trä, tôi đä cô mát tuäi thanh xuân đäy sóng gió, nhäng lòng thì trän ngäp sä an tâm vì cô đäc lòng tin! Nhäng mäi thä đäu không suän sä nhä tôi đä nghĩ.

Do mát vài lý do nào đó sau ngày 30-4-1975, tôi quay läi đäc cä cuäc säng mà ngäi ta thäng gåi là “phä thäng dân Nam bä”, cho nên nhä đó mäi cô đäu kiän đä suy nghĩ mäi thä mát cách täng đäi thông dong. Tôi đä đä ra gån 10 nßm đäc lä Mác và suy nghĩ läi nhäng gæi có liên quan đän chä nghĩa Mác mát cách có hä thäng, và đän dà nhän ra räng nhäng gæi mình đä xác tín – xét vä mát lý lußn – là quá giän đän. Tôi không hä ân hän vä nhäng chän läa mang tính chính trä đä qua, đät näc ta trong suät mát thä kä väa qua không ai cô thä khäc tä đäc nhäng chän läa kiäu đó – nhäng đäi väi mát ngäi täp xúc nhiäu väi sách vä, không chäp nhän đät nhäng ý täng ngang hàng väi nhäng khúc bánh mì – thì sä chän läa nói trên vän không thä coi đäc là mát cái gæi đó thät nghiäm chänh vä mát trí tuä đäc. Nhäng gæi tôi vißt ra sau này cũng chä là kät quä cäa mát thäi kä khá dài “quay mát vào täng” đó: tôi coi träc nhät là mát sä trang träi vä mát tinh thän cäa bän thân, và cũng là cäa mát sä bäng häu cùng chia sä mát thä kinh nghiäm nhä tôi. Khäi đäu tät cä đä chä là nhäng bän nháp, chuyän tay nhau trong mát sä anh em quen thuäc thôi.

ĐĐ: *Dù sao công vißc yäng ngày nay cũng đä trä thành công khai räi, có tác đäng không nhäng đäi väi nhäng ngäi trong näc mà cä đäc gå ngoài näc, theo chúng täi bißt, không phäi chä là nhäng “phä thäng dân” tìm đäc anh mà nhäng nhà lý lußn nhà näc cũng “nghiän cäu” anh*

khå kå. Anh cå thå nôi rô hå n vå nhå ng đåi u må anh đå phåt hå n lå i vå chå nghĩa xã hå i måcxít?

LP: Tôi đå trình bày måt cách tång đåi cå hå thång råi, tå Måc qua Angghen, đå n Låenin vå nhå ng đå tå phång Đång cåa Låenin... Nôu phåi tåm tåt nhå ng gåi đå viåt ra thåi tåi cå thå thu gån lå i nhå sau: chå nghĩa Måc lå måt håc thuyåt cå tham vå ng đåt ra vå gåi i quyåt đång cå måi vå n đå cåa thåi đåi måt cách hiån thåc, triåt đå, nhå ng do bån thân chå lå måt thå triåt håc chåa đång khång ít nhå ng suy lý tå biån cho nån nhå ng gåi i phåp kåt tå trong cuåc cách mång gåi lå vå sån lå hoàn toån båt khå thi, vå tånh chåt båt khå thi nåy đå nåm ngay trong bån thân khåi niåm giai cåp vå sån cåa Måc: giai cåp vå sån khång phåi lå giai cåp cång nhån thåc tå må chå lå måt khåi niåm triåt håc trong hå thång triåt håc cåa Måc må thåi. Chånh vå cå nhåt quyåt coi nhå ng kåt luån nå chå nghĩa xã hå i cåa Måc lå “khoa håc”, đåc biåt coi chå trång “chuyån chånh vå sån” cåa ång lå cái cåt tuå cån phåi nåm vå ng đå đåu tranh xåy đång xã hå i måi, cho nån các chå đå gåi lå “chå nghĩa xã hå i hiån thåc” nhån danh Måc đå đi våo con đång båt tåc: khång cå phåt triån trong dân chå vå nhån đåo må chå cå trå trå, båt låc trong chuyån chå vå đåc đå đoán må thåi.

Vå n đå đåt ra vå måt thåc hành, theo tåi, do đå khång phåi lå “vå n đång” chå nghĩa Måc nhå måt khoa håc – nhåt lå cåt Måc våo Låenin tåo thån måt thå chå nghĩa Måc-Låenin – må lå håy đåi xå vå i chå nghĩa Måc nhå måt thå triåt håc, đåc đåi xå nhå våy thåi nhå ng các måt tích cåc lån tiåu cåc trong låp luån cåa Måc cång đåu bå ích cho đåi sång. Trung tâm vå n đå đåy lå så phån biåt cå đåi nå gåi a triåt håc vå khoa håc, gåi a tå tång suy lý vå tå tång thåc tiån, gåi a đåi sång cåa xã hå i cång dân vå nhå ng hoåt đång cåa nhåa nåc – nhå ng ý tång nåy thiåt nghĩ chång cå gåi đåc såc so vå i thå gåi i, nhå ng å Viåt Nam đå lå i lå råt måi må vå tånh chåt thåch đå råt nghåch thång cåa chång đåi vå i nhå ng nhåa lý luån quan phång.

ĐĐ: Anh cå chú ý đå n nhå ng hoåt đång cåa bå máy nhåa nåc “phån båc” lå i nhå ng luån đåu u thå đåch vå “båo vå chå nghĩa xã hå i” sau khi Đång Âå vå Liån xô såp đå?

LP: Tôi cå nghe qua nhå ng khång cho lå quan trång låm vå chång thång làm ra vå håm hå trong “nå i bå”, nhå ng khi đåc đåa ra cång khai (chång hån trên tåp chí Cång sån) thåi lå i thång bång quå, khång tråc tiåp nåu rå tên ai đå tranh luån måt cách minh båch, đång hoång. Nåi chung, tåi thåy khång cå gåi nghiåm chånh vå måt håc thuyåt cå. Chång hån khi theo dåi nhå ng cång viåc gåi lå đåp tan nhå ng “luån đåu u phån båc chå nghĩa xã hå i” – trong đå Hà Sĩ Phu vå tåi đåc đån ra vå áåch nhå u nhåt – tåi nhån thåy ngåi ta đå khång làm đåu u gåi måi hån lå áåch đång nhå ng thå đån quen thuåc thåi Stalin: chåa nåi gåi thåi måi thå đå bå nhåt ngay våo cái gåi “chång nhån dân” hoåc “thå đåch giai cåp” råi. Anh håy tång tång, khi đåc đå måi tham đå måt cuåc håi thåo gåi lå “khoa håc” vå tå tång må nhån đåc đå måt bån hång đån

trong đó nói rõ mục đích là “bác b” nhßng lußn đißu “bác b con đßng nhßn dân ta đã chßn” thì anh sß phát bißu gì? Anh thßy đßy: hßu do, trßn áp tß tßng mßi là đißu chính yßu chß đây chß không phßi là cái gì khác. Do vßy nhßng cái gßi là lußn đißm này, lußn đißm kia thßt ra không quan trßng lßm, bßi vì mußn bißt lußn đißm y là gì thì ngßi ta cß đß nhßng giáo trình có sßn trong sách cßa Lißn xß vißt cách đây mßy chßc năm là có ngay thôi.

Tôi đßa anh xem tài lißu này: *Đß thßo mßt sß vßn đß vß chß nghĩa Mác-Lênin trong thßi đßi hßn nay* (do Hßi đßng chß đßo biên sßn giáo trình các bß môn khoa hßc Mác-Lênin và tß tßng Hß Chí Minh sßn)! Đßc qua cái cách mà ngßi ta gßi quyßt nhßng vßn đß đßc nêu lên trong đó nhß Hßc thuyßt Mác vß hình thái kinh tß-xß hßi, Hßc thuyßt Mác vß giá trß thßng đß, Hßc thuyßt Mác vß sß mßnh lßch sß cßa giai cßp công nhßn, Tính chßt thßi đßi cßa chß nghĩa xß hßi hißn nay trên thß gißi, anh sß thßy đß chß là nhßng giáo đißu và là nhßng giáo đißu không còn giá trß gì nßa cß. Tôi đã chßng minh trong mßt loßt bài vißt rßng cái cách đißn gßi vß chß nghĩa Mác nhß thßt sß chß là mßt thß chß nghĩa Mác đã bß bóp méo, khßi đßu tß Angghen, qua Lênin rßi đßn Stalin vßi nhßng bißn đßng cßa nó trong sußt quá trình xây đßng “chß nghĩa xß hßi hißn thßc”, và ngußn nßg cßa sß bißn đßng y không thß tìm thßy ở đâu ngoài nhßng phßn huyßn tßng tß yßu phßi bß xét lßi khi đßm vào thßc tß, nßm ngay trong hßc thuyßt Mác, tßc là trong cái bißn pháp cách mßng vô sßn mà Mác đßa ra đß xây đßng nên “cßi đßi mßi” cho tßng lai.

Nhßng nhà lý lußn quan phßng không hß mußn đi sâu vào lßp lußn trung tâm y đß thßo lußn – chßng hßn hß chßng bao giß đßng lßi xem xét mßt cách nghiêm chßnh lßp lußn cßa tôi cho rßng giai cßp công nhßn hißn thßc không phßi là giai cßp vô sßn theo nghĩa cßa Mác – mà lßi lß đi tßt cß rßi sau đó chß căn cß vào mßt thß hßc thuyßt Mác giß đßnh nào đó (gßi là Mác-Lênin), coi đó là nhßng công thßc đßng nhiên đã là “khoa hßc” (và “duy nhßt khoa hßc”) rßi cß nhß thß mà ào ào đßy tßt cß nhßng ai không chßu hißu chß nghĩa Mác theo khuôn phép y vào nhßng “tà ma ngoßi đßo” cßn phßi “đßp tan”! Anh thßy đßy: khi chß nghĩa Mác đã bß gßn chßt vßi sß chuyên chính cßa mßt chß đß thì mßy chß “đßp tan” y có ý nghĩa nhß thß nào rßi!

Đß: Phßi chßng anh cho rßng chß nghĩa Mác khi đßu nhßp vào Vißt Nam chß đóng đß cß vai trò cßa mßt thß ý thßc hß, và do đó phßi tß bß nó nhß mßt thß ý thßc hß huyßn hoßc?

LP: Tôi không bao giß cho rßng bßn thân ý thßc hß là hoàn toàn có tác đßng tiêu cßc, kß cß khi ngßi ta xem chß nghĩa Mác là mßt ý thßc hß. Chß trßng cßa tôi không phßi là “phi tß tßng hoá” đßi sßng mà là giao cho tß tßng sß tác đßng đßc thù mà chß có riêng nó có đßi vßi đßi sßng: đßi thoßi tß do, chßp nhßn nhißu ý kißn khác nhau, không dùng bßo lßc đß gißi quyßt nhßng bßt đßng, nhßt là sß đßng bßo lßc nhà nßc đß gißi quyßt nhßng bßt đßng y.

đác vai trò lãnh đáo cáa đáng cáng sán đái vái phong trào áy đá sau khi thành công, nám đác chính quyán thì có ngay đái u kián n thác hián chá đá toàn trá đái vái xã hội, nghĩa là “nám váng chuyên chính vô sán” đá thác hián ý thác há cáa mình. Nhá Há Chí Minh đã nói rành mách, chá nghĩa yêu nác chá là “con đáng” đán ông đán vái chá nghĩa Lênin thôi. á đây cháng có chuyán gái là phá đánh công lao cáa đáng cáng sán trong công cuác giái phóng dân tác cũng cháng có ván đá phá đánh vai trò cám quyán cáa mát đáng chính trá sau khi đã chián tháng thác dân (nháu nác trên thá giái đã làm nhá thá), nháng ván đá đát ra á đây là cám quyán báng con đáng nào, dân chá hay đác tài, phát trián hay bát lác trong phát trián mà thôi. Chúng ta đáng quên ráng chính vì nháng ván đá sinh tá đó mà dân tác đã không ngáng chián đáu và cuái cùng đã cháp nhán cùng chián đáu vái nháng ngáng i cáng sán chá cháng phái nháng chuyán mát mừng vá nháng thá “ngày mai ca hát”, “thá giái đái đáng “ nào cá. Chúng ta đáng bao giá quên đáu đó cũng nhá đáng bao giá quên ráng, á nác ta cũng nhá trên thá giái, tá xáa cũng nhá nay, sá nghiáp đáu tranh giành đác láp cho dân tác không phái là đác quyán cáa nháng ngáng i cáng sán.

Đáng nhát tá quác vái chá nghĩa xã hái, nhá nháng ngáng i lãnh đáo cáng sán đã làm, là mát mánh khoáe tuyên truyán không đác đáng hoàng. Cháng minh ráng do “ván đáng” chá nghĩa Mác mà Viát Nam tháng đác thác dân cũng là không thoá đáng: không thiáu gì nác không có đáng cáng sán mà ván tháng đác thác dân. Riêng đái nhân dân Viát Nam thì cháng ai hiáu chá nghĩa Mác là gì cá: hình ánh cáa nháng ngáng i sáng láp ra chá nghĩa xã hái “khoa hác” mãi mãi chá là hình ánh “hai ông Tây phe ta” treo trên táng thôi!

DD: Chá nghĩa Mác nhá thá rút lái chá là ý thác há cáa nháng ngáng i cáng sán trong quá trình tranh giành quyán lác và giá quyán lác ?

LP: Phân tích tá cái nguán thì khái đáu chá nghĩa xã hái mácxít là phán áng cáa pháng Tây vái sá khác hái cáa quá trình công nghiáp hoá cáa pháng Tây: phê phán tán nán móng cái đáng lác cánh tranh đá phát trián cáa xã hái áy, nó cũng đã đáa vào nháng thành táu cáa khoa hác ká thuát đá hình dung cho loài ngáng i mát táng lai sung mãn nháng không còn cánh tranh náa. Vián cánh áy thát ra không phái chá riêng Mác mái có, nháng cái đác biát cáa Mác là ông dùng bián cháng pháp cáa Hegel đá tìm ra lác láng xã hái thác hián sá mánh áy, là giai cáp vô sán, mà chúng ta đã biát tính chát tá bián cáa nó nhá thá nào.

Khi đác đáa sang pháng Đông bá nháng nác phát trián pháng Tây đô há, nó đã đác chuyán hoá thành mát ý thác há nhân danh cho nháng giá trá siêu hián đái, vát tá pháng Tây, đá cháng lái chính pháng Tây, không phái chá thoát khái sá đô há cáa pháng Tây mà còn tá ra mát mô hình phát trián văn minh cao hán nhiáu lán. Đó là mát trong nháng cách hián đái hóa lòng yêu nác truyán tháng đá cháng thác dân, nháng là cách hián đái hoá riêng biát cáa nháng

ngái cáng sán đß tranh quyßn lãnh đßo vßi nháng xu háng yêu nác khác, tuy chßa đßng nhiáu yßu tß hoang tßng, nháng dù sao khß năng thành công vßn cß vßi cußc chißn đßu yß vßn đß cß cußc cách mßng dân tßc dân chß cß bßn chßt không cáng sán nâng đß. Nháng khi sáng hißp chßng thßc dân đã xong, khi quyßn lßc đã tßp trung hßt vào tay mình rßi, khi chß nghĩa cáng sán đß cß đem ra thßc hißn và không chßng minh đß cß gßi khác ngoài tính chßt bßt khß thi cßa nó thì cái gßi là chß nghĩa Mác-Lênin cũng bßc lß hßt sß trßn trßi cßa mßt thß ý thßc hß đß cß sß đßng chß đß bißn minh cho chß đß đß cß tài thß.

Có thß nói đß mßi thß đß khai trißn lußn đß này, nháng theo tôi, căn bßn vßn chß xoay quanh đßu cßt yßu sau đây: thßc tß đang làm mßt công vißc chßng có gßi cách mßng nháng đßng cáng sán vßn cß nhân danh “cách mßng” đß đßt toàn xã hßi vào mßt tình trßng “hy sinh” vĩnh vißn, mßc đích chß đß duy trì sß thßng trß vĩnh vißn cßa mßt nhà nác lßp ra đß thß tiêu mßi đßu vßt cßa đßi sáng dân sß. Trßc nháng vßn đß hißn thßc do đßt nác đßt ra trong quá trình hißn đßi hoá, tăng trßng kinh tß, và phát trißn dân chß, “cách mßng” hoàn toàn chß là mßt khái nißm gißt tßng.

Đß: Nháu ngái cho rßng nháng phê phán yß có thß đßng vßi mô hình cách mßng xã hßi chß nghĩa trßc đây; nháng hißn nay mô hình yß đã đß cß thay đßi mßi rßi; anh nghĩ gßi vß cái gßi là “đßi mßi xã hßi chß nghĩa”— xét vß mßt ý thßc hß ?

LP: Ý kißn cßa tôi vß chuyßn này vßn là nhßt quán: không phßi ý thßc hß Mác-Lênin đã đß cß vßn đßng đß tßo ra nháng cái gßi là “canh tân”, “cßi cách”, “đßi mßi” đßi vßi chß nghĩa xã hßi hißn thßc mà thßt chính xác thì phßi nói rßng nháng nguyên lý vß chß nghĩa xã hßi cßa Mác, do mang trong bßn thân tính chßt bßt khß thi, nên khi đem ra thßc hành, bß cußc sáng chßng lßi quyßt lißt, đã đß cß liên tßc đßu chßnh và tß bß, chß không phßi là cái gßi khác. Nháng khi nháng ngái cáng sán chßp nhßn phßi nháng bß, hß lßi đã nháng bß theo phßng cách cßa Lênin: lßi bß cß tßm thßi đß tránh sßp đß toàn dißn. Nhìn lßi kinh nghißm cßa Lißn xßt NEP cho đßn sau này, tôi cho rßng chß đß cáng sán sß dĩ vßn kéo dài đß cß là do nó đã phßi hßp đß cß khá nhußn nhuyßn nháng nguyên lý huyßn hoßc vß ý thßc hß vßi nháng phßng thßc hành đßng khá uyßn chuyßn: trong khi phßt cao ngán cß phßn kháng đßn nßn móng nßn văn minh phßng Tây hißn đßi và hßa hßn đßu tranh tßo ra mßt hình thái kinh tß - xã hßi hoàn hßo mußn phßn, thì đßng thßi vßn có thß nhân danh sß “vßn đßng” nháng nguyên lý yß đß làm khác đi và làm ngác lßi hoàn toàn nháng nguyên lý yß.

Chúng ta hißu đß cß tßi sao trong khi ngày càng phßi tß bß con đßng đã chßn vß mßt nßi dung thì vß mßt tß chßc, đßng cáng sán vßn duy trì đß cß sß tßn tßi đß cß quyßn cßa mình. Nhìn vào nháng chuyßn bißn cßa đßt nác tß 1979, qua 1986 đßn nay, chúng ta thßy thßt rß đßu đó: càng ngày càng phßi tß bß cái gßi là “chß nghĩa xã hßi” thßc hißn bßng con đßng ngá tß bßn nhà

nhác đá chuyển nán sang mát thá “chá nghĩa xã hái” thá c hián báng con đáng tá bán cánh tranh, và trong khi “kiên trì nguyên lý” hoác lúc đá thá c hián quá trình “tá đián bián hoà bình” xong rồi, ngái ta ván không ngát hô hào “cách máng”, không ngát xáng táng Các Mác, Lênin và ngái đá tá trung thành cáa Lênin là Há Chí Minh, đá trong bát cá tráng háp nào cũng có thá duy trì đá c sá lãnh đáo đá c quyán cáa đáng. Anh tháy đáy: mái viác dù thay đái theo háng nào thì ván đá ý thá c há ván đá c coi là “bát bián”.

ĐD: *Vái nháng bài lý luán có nái dung phê phán quyát lát chá nghĩa Mác-Lênin vái tá cách là mát ý thá c há, anh cũng đá phê phán khá quyát lát sá đá c tôn quyán lác cáa đáng cáng sán Viát Nam đái vái đát nác, anh đá gáp phán náng gái tá phía nháng ngái cám quyán hán nay?*

LP: Đái vái tôi thì phán náng cáa nháng ngái cám quyán, dù thá nào đi náa, cũng không quan tráng. Tôi không phái là ngái làm chính trá chuyên nghiáp, cho nên tôi chá phát biáu nháng ý kián cáa mình vái tá cách là ngái hoát đáng trong lĩnh vác văn hoá, tinh thán. Ngái cám quyán có cháu nghe tôi và “tá đián bián” mát cách tích các đá tránh đi cái cánh “bá đián bián” mát cách tiêu các, hoác cánh tá đánh tá cho mình là muán đái “duy nhát đáng” và công kích tôi nhá mát ngái đá đáa ra nháng luán đái u gái là “bác bá con đáng nhán dân đá chán” thì tôi ván cá nghĩ ráng tôi phái tiáp tác giá cho đá c vá trí nghiách tháng cáa mình. Tôi không giáu giám thái đá hoàn toàn không còn mát chút tin táng gái vá chá nghĩa Mác-Lênin đá c “ván đáng” bái mát đáng cáng sán láp ra theo mô hình chuyên chính ý thá c há kiáu Lênin, nháng thái đá cáa tôi hoàn toàn chá giái hán trong phám vi suy táng và nghĩ ráng tôi đá c quyán phát biáu nháng suy táng ngáy nhá mát công dân tráng cáa nhà nác đáng quán lý mình vá mát pháp luát.

Tôi không chá tráng lát đá nhà nác nháng tôi không cháp nhán viác nhà nác nhán danh sá đá c quyán vá ý thá c há đá quán lý nháng công dân và cám đoán há phát biáu chính kián tráng cánh ngá ván đá chung, mát nhà nác nhá váy là hoàn toàn xa lá vái đái sáng cáa thá giái hán đái. Không có nhà nác nào thoát khái bá đánh háng bái mát ý thá c há đá hành đáng, nháng tôi cho ráng đó là nháng thá ý thá c há thá c tián liên há đán nháng chuyển trán gian, thiát thá c chá không phái là nháng thá siêu hình vá lách sá, vá cái đái tuyát điáu mai sau, không có gì kiám cháng đá c, gái nháng thá đó là “khoa hác và cách máng” và nhán danh nháng thá đó đá phán xáng ngái dân và “cái táo” há. Đáng cáng sán có muán gì thì cá giá, nháng chá cho riêng mình thôi, không thá cáng bác toàn dân phái cháp nhán ý thá c há ngáy thông qua súng đán và nhà tù cáa mát nhà nác bên ngoài mán danh là “cáa dân, do dân vì dân” nháng bên trong chá là công cá cáa mát thiáu sá.

Tôi cho ráng đái vái mát nhà nác nhá váy thì ngái ta phái đáu tranh thay đái nó, và đái vái công viác ngáy thì kháng đánh công khai sá bát đáng ý kián vái nó vá mát ý thá c há là mát trong nháng thách thá ban đáu. Quyán đá c có nháng ý kián khác vái nhà nác là mát trong nháng

quyền cần bản của con người trong thời gian hiện đại; không vượt qua được cái nòng cốt thời đại, vô trách nhiệm để bày tỏ những bất đồng đó ra trước công luận thì người ta chỉ dung túng cho những thói chuyên quyền kiểu châu Á được tiếp tục tồn tại mãi mãi trên đất nước thôi. Tôi cho rằng những ai chấp nhận đưa khái niệm “nhà nước pháp quyền” vào Việt Nam không thể không chú ý đến bất đồng những cơ sở tinh thần đã tạo ra nó. Chỉ số dùng cái xác của danh từ rồi ném linh hồn nó vào cái sọt rác “tư sản” thì đó là một thái độ hoàn toàn không nghiêm chỉnh.

ĐD: Anh có nghĩ rằng khi bày tỏ thái độ quy tắc liên tục như vậy với chủ nghĩa Mác-Lênin và đường cách mạng xã hội, anh có cho rằng con đường tốt yếu mà anh sẽ phải chọn là chủ nghĩa dân chủ pháp quyền Tây phương nên kinh tế thị trường và chủ nghĩa đa nguyên chính trị ?

LP: Suy nghĩ về vấn đề trên khía cạnh ý thức học, tôi thấy không thể đưa ra những câu trả lời đơn giản được. Nguyên tắc của các chủ thể trường là gì để họ phải có những chủ thể được lập ra tranh đấu thì mới tạo ra được các cái cho xã hội; chúng ta đều biết rằng thời đại đó vẫn còn đúng cho đến ngày nay, không phải đúng với một chân lý tuyệt đối mà chỉ đơn giản là nó vẫn còn phù hợp với con người trong hoạt động kinh tế vì còn có khả năng duy trì được những lợi ích cho phát triển xã hội. Những khi những nhà kinh tế đi đến khảo sát thực tiễn và nâng lên thành lý luận với “cạnh tranh hoàn hảo” để chứng minh sự cần thiết của nhà nước vào môi trường kinh tế thì chúng ta thấy tất cả đã bắt đầu nhuốm màu ý thức học để trở thành cái gọi là “chủ nghĩa tự do” rồi. Sự suy thoái của Mác cũng bắt đầu từ thực tiễn như người đi đến chỉ ra những người lợi ích hoàn toàn: cạnh tranh tự do chỉ là cuộc tranh giành tàn ác đến tận tận trung tài sản và bóc lột tận tận, và do đó cũng đưa đến chủ nghĩa xã hội để rồi hình thành ra một hình thái xã hội không còn cạnh tranh nữa và gọi là “chủ nghĩa xã hội chủ nghĩa”.

Ai cũng thấy đâu là tính chủ thể hiện thực và tính chủ thể ý thức học trong hai cung cách tư duy trên đây, và do đó thật khó mà coi cả hai đều là đúng hoặc sai bên ngoài những paradigmes đã tạo ra chúng. Tôi nghĩ rằng chính một trong hai lý thuyết này rồi tranh luận thì thật là thú vị với một học thuật, những chủ thể một trong hai học thuyết này để áp dụng nguyên vào thực tiễn – bằng những cái gọi là chuyên chính hoặc tự sản hoặc vô sản – thì chúng ta đều biết kết quả như thế nào. Tôi cho rằng khi nói đến những lĩnh vực thực tiễn thì phải chấp nhận thực tiễn như nó đang có thì người ta mới mong tìm ra được những giải pháp, nếu không hiểu được hoàn toàn, thì cũng không rơi vào những hoang tưởng đưa người ta lên chín tầng trời. Hãy làm những cuộc sống hiện thực đang làm: hãy đi bằng chân để bước chân của những người đi trước để đi bằng đầu và bắt mọi người phải đi bằng đầu như mình! Không nên theo Adam Smith hoàn toàn mà cũng không thể phớt lờ những Các Mác hoàn toàn. Ở đây như tôi đã nói, rõ ràng chúng ta có gì gọi là phương diện ý thức học mà chỉ là khoan nó lại trong cái thời gian của nó, để nó trong thời gian của nó, nó sẽ giúp để chúng ta thấy thật nhiều.

ĐD: *Đi vào tình hình hiện nay, anh có cho rằng nên suy nghĩ mang tính lý luận như trên có thể gọi là đúng không? Nếu đúng thì anh đã có ý muốn nghe anh phát biểu thêm về những vấn đề thực tế hiện.*

LP: Tôi nghĩ rằng lĩnh vực chuyên biệt của tôi không phải hoạt động chính trị cho nên tôi thấy không cần phải viết ra một tuyên ngôn hay công lĩnh làm gì, mặc dù đưa ra một ý tưởng gì không phải khó khăn lắm. Tuy vậy nếu ai đưa tôi chăm chú thì vấn đề ý tưởng của tôi qua những bài lý luận. Thí dụ như đi vào chi tiết công sự hiện nay ở Việt Nam, tuy các kỹ càng thực trong số phê phán và ý thức họ, nhưng tôi lại rất có mặt để trong lòng họ: tôi chỉ để nghĩ đến nên từ ra thực tế hiện, tiếp tục biến những phần hoang tưởng gọi là chuyên chính vô sản trong “chủ nghĩa xã hội mácxít”, để thực hiện dân chủ. Và trong việc này tôi cũng không hề coi công đã đưa ra như là tôi cần, cần bách, không có không đưa cho đất nước hiện nay, mà chỉ để nghĩ đến những quy định do tư tưởng và phát biểu cho những người có nhu cầu biết thì tôi là gì? trí thức và nghiên cứu, nghĩa là thực hiện những quy định dân chủ để ban đầu một cách có gì? hiện chỉ chờ đợi một phần biến, rằng rồi. Và sự dĩ nhiên vậy vì tôi cho rằng vấn đề dân chủ là một quá trình lâu dài, không phải biến hiện trước mắt trong cuộc tranh giành và quy định các công pháp mà căn bản là sự để lập của xã hội công dân để vào nhà nước và môi trường đi, khi đưa ra kinh tế rồi sau đó mới lan dần sang văn hoá và chính trị.

Quan điểm của tôi về hành động thực sự chúng có gì cao xa: làm gì thì làm nhưng hãy khi đưa ra một công việc sự “tư tư” trước mắt, người có học thì lãnh đạo người vô học, kẻ có khả năng phải có đưa ra sự đúng đắn đáng và sự công của mình, đã sống trong hoà bình rồi thì hãy giúp những chuyên gọi là “cách mạng” của một máu máu đỏ đen. Tôi cho rằng những người như vậy là rất tốt, phải chăng chúng không có gì là vô vàn, quá khích: tư tư đưa ra xu hướng phát triển sự hiện thực ra tình cảnh phá sản không có gì chúng chỉ cần của lý luận chủ nghĩa xã hội mácxít thực hiện bằng pháp Lenin và do đó phải thực hiện thay thế nó bằng một cái gì đó khiêm tốn hơn, bình thường nhưng không thì và để đưa ra một phần và một người. Trình bày thực tế những ý nghĩ của mình – nhưng khi hết sức gay gắt và cay đắng – tôi chỉ muốn từ ra một thực kích động tinh thần để vào những người có tránh nhiệm trong đảng, báo động cho họ biết một quá trình hiện của cái não tư tưởng giáo dục và người mà họ đã gây ra cho đất nước tình thế xã hội sự thực gian khổ đưa ra là như thế nào. Gì? lý luận quan trọng gọi là thái độ của tôi là “điện biến hoà bình” và đặt nó vào một thời điểm xa gần nào đó, đưa ra đó để vào tôi chúng may có ý nghĩa gì. Tôi không có một điều nào, vì vậy, sau khi ngẫm nghĩ, tôi nhận thấy một cách “điện biến hoà bình” như vậy mà lại thực tế hay. Có người nào trên đất nước chúng ta hiện nay, kẻ của những người công sự, mà không tham gia vào trò chơi “điện biến hoà bình”? Vấn đề chỉ là cách chơi như thế nào mà thôi. Đi vào tôi một việc tôi lâu không có gì phải gọi là gì: tôi muốn chuyên chỉ để chuyên chính vô sản sang chế độ dân chủ, chuyên não tư tưởng của tín người mà ý thức họ sang để cho họ trong nhân nhúng, hy vọng qua đó tìm ra đưa ra một sự đưa ra thu nhập xã hội nào đó, cần thiết cho sự phát triển đất nước trong dân chủ và hoà bình.

ĐD: Anh nghĩ gì về ý kiến của một số người về việc xét rßng, cùng với một số trí thức khác trong nước, anh chọn “cßu đßng chß không cßu nßc”?

LP: Tôi không hiểu thấu rõ ý kiến của những người đã nói ra điều đó, vì tôi chưa được tiếp xúc những bài báo nào trình bày cho thấu đáo. Những người như điều mà tôi gặp được như những người xét ßy là những thế này – chúng họ nên bỏ cái búa liềm để chuyển sang cái ba sßc – thì tôi sẽ không nghĩ gì mà không nói với những người ßy là: chuyển thấu trẻ con !

Tôi tuyên bố thế này là đã tß ý bỏ đi những cái gì nên vì bất được với những người, những trong tôi chúng họ những người một chút mặt của cái nào với cái mà phía bên này gặp là “phßn bßi” và phía bên kia người ta gặp là “chiêu hồi”. Cái cung cách suy nghĩ theo kiểu “xß hội chế nghĩa hay là chế” hoặc “không quốc gia thì chúng sẽ” ßy chế là sẽ phân chia một tình thế đã qua rồi. Nó hoàn toàn có lý do để tồn tại trong một thế giới bị phân đôi như quả cam cắt ra làm hai phần, bên nào cũng cho mình là “chính nghĩa” để coi bên kia là kẻ thù không đội trời chung. Có thể nó đã phân ánh mặt cách hiện thế với cái cách thế liên minh mà quái gì các quốc gia trong việc tranh giành quyền lực vào một giai đoạn nào đó của lịch sử hiện đại, những người một thế thế họ mà cho đến bây giờ người ta vẫn cần những một tin vào thì không có gì buồn cười. “Quốc gia” ß? “Quốc gia” ß? “Quốc gia” gì mà lúc nào cũng phải đi đằng sau những quân đội vì chinh phục những Tây, và mục đích là không có gì khác hơn là chúng họ những người mang danh là “quốc gia” những người đang cầm súng chúng họ những người quân vì chinh phục những Tây ßy? Còn những người gặp là “quốc gia” này làm sao có thể coi mình là “người gì phóng loài người” cho đến khi mà cái ý thế họ mà họ muốn thì những người phải những Đông đi lập với những Tây, khi đem ra thế hiện thì là không mang đến kết quả nào khác hơn là gây chia rẽ dân tộc, gìm cußc sống trong vùng ßy của các tài, lực họ, nghèo nàn, đói cái một thế họ những con người vào tình trạng bị với tình thế của bao giờ thế họ những bây giờ?

Làm sao có thể hủy hoại mãi – những cái gì đã mang trong bên thân thế họ những ý nghĩa hàm ß? Thế thế này đã không còn như xưa nữa, không ai không những thế, những do hàng loạt những lý do, các thế lực thußc với quá khứ ßy với tồn tại, ßn ào đến những cao những người cũ xưa thế thế để nhßu dân tộc vào một cuộc đời để ußu ích và vô vọng. Là một người đã bị họ ußu thế thế để đi đến những ý thế và đã ngán ngßm khi thế họ mình đã phải lao vào máu lửa để để những ý thế ßy, tôi thế họ mình đã mình trẻ nên “đßng” họ như hoàn toàn với cái kiểu cách người của các thế lực ßy. Tôi muốn tìm đến chỗ để của những người muốn nhìn thế giới đang chuyển để đi với thế họ lại họ là bị ràng buộc bởi những cái vĩnh viễn đã qua rồi. Hôm nay anh 50 tuổi, anh không thể phải những cái tuổi 20 của anh, không có 20 thì anh không thành 50: những khi anh đã 50 rồi thì anh không thể nghĩ và sống như họ anh 20 tuổi. Những gì suy nghĩ của tôi với những cái đã qua cũng chỉ có ý nghĩa đến giới hạn ßy thôi. Chúng qua tôi có chút hiểu biết với cái mà người ta gặp là “kinh nghiệm của chúng sẽ” thì tôi suy nghĩ nhiều với cái mà người đời ßy, và khi đem ra thì chúng họ có ßo thế họ xoay với đến thế họ cußc gì ß, hiểu ßu ßm thì cũng chỉ mong gặp để của một cái gì đó gì ß

nhỏ sẽ nhen nhúm cho mắt não trẻng mới, thích hợp với thực tế hơn thôi.

ĐD: Anh có thể nói rõ hơn mắt chút về cái “não trẻng mới” ấy!

LP: Qua kinh nghiệm của đất nước trong suốt mấy chục năm đã qua, tôi cho rằng đã đến lúc mới người công nhân phải nhận ra tính chất của cuộc khủng hoảng của việc đem gộp chung một ý thức hệ nào đó vào nhà nước, từ trên áp xuống cho xã hội, bắt xã hội phải khuôn nắn theo. Tất nhiên, không thể phải nhận sự đồng thuận của một ý thức hệ để với hoạt động của nhà nước, nhưng vấn đề ở đây là không được coi ý thức hệ này như cái duy nhất đúng, duy nhất cao cả, căn cứ vào đó biến hình cho sự tồn tại vĩnh viễn của một chế độ độc tài. Mọi quan hệ giữa ý thức hệ với nhà nước do đó rất ráo cũng là vấn đề mọi quan hệ giữa nhà nước và xã hội công dân, là vấn đề tìm ra những định chế để không cho nhà nước trở thành thực thể triết tiêu sự sống của xã hội công dân.

Đến với thực tiễn, đi sâu đó chúng có gì mới mẻ, nhưng ở Việt Nam thì tôi vẫn còn tưởng đến xa lạ, trong suy nghĩ của những người dân đến não trẻng của những kẻ cầm quyền: mắt bên lúc nào cũng ngóng chờ lên trông ngóng sự xuất hiện của một định mệnh quân với những thực “phép màu” nào đó có thể giải quyết được mọi rắc rối của đất nước, còn bên kia thì cũng chỉ là thói quen từ trên nhìn xuống của những kẻ cho mình là những định mệnh nào đó được các thực thể siêu nhiên hoặc lịch sử ưu nhiệm cho sự mạnh mẽ và sự trưởng thành, coi đám chúng sinh này như một lũ “xích tử” cần được chăm lo cho một thực “tổng cộng cả mọi mưu” những khi cần thì có thể bắt hết rơi vào đít để được “giáo dục” cho cách ngoan ngoãn sống thực những người “lĩnh tụ thiên tài”!

Tôi cho rằng mắt xã hội mà vẫn còn bỏ mắt thực não trẻng như vậy đề nghị thì khó lòng mà thoát ra khỏi cảnh trẻng bệ thực trẻng bệ những kẻ cầm dân, gia trưởng và đức đoán dốt rớt nhieu hình thức khác nhau, từ các xã cho đến hiện đại. Vẫn đề do đó không chỉ liên quan đến chế độ nghĩa công sản mà thôi: sự biến thực từ thực địa đến sự p d của chế độ nghĩa công sản với thực cách là một ý thức hệ, nếu xảy ra, chế độ hiện sẽ không gây ngạc nhiên nhieu cho chúng ta nữa, nhưng ai mà biết được rằng sau sự sụp đổ này thì một thực gì đó gọi là “công sản không có công sản” vẫn còn tồn tại trên cái mảnh đất châu Á trẻng này! Dân chỉ theo tôi vẫn là nội dung chính yếu của con đường đi từ hiện đại hoá của đất nước chỉ không phải là cái gì khác. Và biến hiện thì thực cho chỉ thực hiện trên mặt nhà nước phải là một nhà nước dân tộc, dân số nghĩa là một nhà nước phi thực quyền, phi quân sự, phi cách mạng: đó chính là nền trẻng để cho thực chế những người Việt Nam hiện nay từ mọi nguồn gốc khác nhau có thể cùng chung để thực và quá trình hiện đại hoá đất nước. Trong sự nghiệp này, tôi rất mong mọi thuyết phục những người công sản đi tiên phong mà màn cho thái độ nhận thực thể biến thân mắt cách can đảm và nghiêm chỉnh.

Tôi muốn nói với những người cộng sản rằng hãy từ bỏ việc đeo đuổi cái gọi là “chủ nghĩa thị trường” mà Hồ Chí Minh cho rằng đã tìm thấy trong chủ nghĩa Lênin đi – nhất là khi đã bước qua khỏi cuộc chiến tranh để đi vào xây dựng: với tôi cách là những ý thức hệ, không có học thuyết nào có thể tỏ ra cho thấy những người đi đầu kinh điển trong phát triển cộng. Không phải chủ nghĩa xã hội mà cũng chủ nghĩa phúc lợi, không phải là Adam Smith và cũng không phải là Các Mác: chỉ có cái hồn thiêng của một dân tộc – biểu hiện ra ở cái khả năng biết thích ứng để “chống lại” một cách thông minh trước những tình thế mới do thời đại mang đến – là quý trọng nhất cộng mà thôi. Tôi xác định rằng cái nào trước “cách mạng” kiểu “cộng sản” là hoàn toàn không còn thích hợp với tình thế mới này nữa rồi: cuộc cách mạng vô sản trước tiên lại của dân tộc chứ còn là một cộng đồng quốc gia, không thể không bỏ đi phần cho đến tận căn, dù đây là một cuộc giải phóng của các khổ đau đến.

ĐD: Trong một bài viết cách đây không lâu anh có nói đến một “kịch bản” chuyển giao quyền lực của đảng cộng sản cho xã hội, nay anh vẫn còn giữ nguyên ý kiến đó?

LP: Tôi vẫn giữ nguyên ý kiến đó và mong muốn những người cộng sản từ thực tiễn cuộc “tự do hóa bình” một cách có ý thức, có kế hoạch để tránh những đổ vỡ có thể có do chính sách chuyển chính do nó gây ra. Quyền lực cao nhất ở đây vẫn là dân tộc chứ không phải là đảng phái này, đảng phái nọ, học thuyết này hay học thuyết nọ.

ĐD: Anh không nhận thấy để thực hiện cái anh thuật lại là quá... mà mạnh hay sao?

LP: Nếu anh xem những ý kiến của tôi chủ yếu qua cũng chỉ là một thực tế thì quả thật là quá mạnh mẽ. Những người anh nhìn thấy việc một cách thực tế thì anh sẽ thấy những gì tôi đề nghị không phải là không có cơ sở: những người lãnh đạo đang làm gì nếu họ không đang thực hiện chính sách “tự do hóa bình”? Với những người gọi là “mở cửa” và “đổi mới” họ đang làm gì nếu không đang đẩy đến tận cùng cái lôgic gọi là “vận động” Mác vào thực tế, theo nghĩa là bỏ đi trong thực tế tất cả những gì mà Mác đã hình dung ra cho thực tiễn lại, trong khi đó thì lại bắt tay vào việc thực hiện tất cả những gì mà Mác đã phê phán? Cái gọi là “chủ nghĩa xã hội” đang được xem là giá trị để “đánh bại” cho sự tăng trưởng kinh tế là gì trong thực tế nếu không phải chỉ cái tên gọi mà miễn cho một thực thể chủ nghĩa phúc lợi thị trường mà Mác đã phê phán? Cái “quốc tế” mà những người cộng sản Việt Nam đang đưa vào gọi là hỗ trợ cho sự nghiệp “tiến lên chủ nghĩa xã hội” là gì nếu không phải là những thực thể phúc lợi đã quá gia? Anh làm sao có thể tìm được một chút xíu gì gọi là “chủ nghĩa xã hội mácxít” khi mà cái gì anh cũng phải bỏ đi ra mua? Có lẽ cái được gọi là “xã hội chủ nghĩa” rút lại chỉ qua chỉ là cái tên của đảng với những người là người vào của đảng với chủ nghĩa xã hội thôi: những một

đßng cßng sßn mà đi thßc hißn mßt thß chß nghĩa tß bßn man rß, trong khuôn khß sß hßp tác vßi qußc tß bßn chßng lß đó lßi gßi là “chß nghĩa xã hßi mácxít” mang màu sßc Vißt Nam hay sao?

Không bißt có ai trong hàng ngũ nhßng nhà kißn tßo ra đßng lßi cßa đßng mà thßt lòng tin vào nhßng gì hß nói ra hay không, nhßng trong phßm vi nhßng ngß i mà tôi quen, tôi gßp, trong đßng, tß nhßng đßng viên bình thßng đßn các vß trung ßng, tôi thßy chßng còn ai coi nhßng thß lý lß y là quan trßng cß. Vßn đß thßc tß chß là làm thß nào đß kéo dài sß tßn tßi và phßi tìm ra cho đßc mßt thß “chính danh” nào đó đß kéo dài sß tßn tßi đó mà thôi. Nhßng làm sao thßc hißn đßc đißu đó mßt cách có sßc thuyßt phßc thì lßi không phßi dß dàng. Nhßng cái gßi là “đßi mßi” lý lußn vß chß nghĩa xã hßi ra đßi dßi sß bßo trß cßa đßng và nhà nßc hißn nay ß Vißt Nam, theo tôi, chß là sß xoay sß mßt cách vô cùng hßn loßn đß đßi phó vßi tình thß khó khăn ßy: nó chß lay hoay trong sß chßp vá tìm ra cách nói, cách trình bày nhß thß nào trßc công lußn đß bißn minh cho sß tß bß trên thßc tß nhßng nguyên lý mácxít vß chß nghĩa xã hßi nhßng cußi cùng vßn duy trì đßc sß đßc tài cßa đßng chß không phßi là cái gì khác. Nhßng vßn đß đßt ra ß đây là tình trßng ßy sß kéo dài đßc bao lâu, và kéo dài bßng cách nào khi mà, ngoài sß trßn áp, hß doß quen thußc, đßng đã không còn trong tay sß đß trß tình thß nào khác ngoài nhßng thß đßn nói dßi, mß dân? Sß tan rß vß tß tßng trong hàng ngũ đßng hißn nay là đißu đã trß thành hißn nhiên không còn có thß nghi ngß chút nào. Đßng đang tìm cách “tß đißn bißn”, tß thay hình đßi đßng cũng là đißu không thß nghi ngß chút nào. Nhßng bản khoản cßa tôi không phßi ß chß đó mà là xét xem sß bißn chßt cßa đßng theo chißu hßng đó có mang lßi đßc ích lßi thßt sß cho sß phát trißn cßa dân tßc hay không mà thôi. Tôi cho rßng mßi vißc ngày càng chìm sâu vào tình trßng bß tßc, thßc đßng hoàn toàn không có lßi thoát vß lý lußn. Có lß sß mß mßng cßa tôi, nßu có, thì chß xußt phát tß tình trßng ßy: mong mußn sß hoá thân cßa đßng đißn ra mßt cách “tß tß” hßn, sß đßi mßi cßa đßng đißn ra mßt cách toàn dißn hßn, dân chß hßn, có ý thßc hßn, chß không ßng bißn nßa vßi và phßn văn hoá nhß nó đang đißn ra hißn nay.

ĐĐ: Anh có cho rßng nhßng phßn tß cßp tßn trong đßng có thß đóng đßc vai trò tích cß trong quá trình “hoá thân” cßa đßng?

LP: Theo nhßn xét cßa tôi, nhßng phßn tß theo đßu i đßng lßi cßc đoạn vß ý thßc hß trong đßng hißn nay càng ngày càng ít đi và càng ngày yßu thß hßn xßa rßt nhißu: đißu này cũng đã bißn hßn cß trong lĩnh vßc lý lußn, là lĩnh vßc thßng đßc coi là bßo thß nhßt. Đißu đó đã phßn ánh sß thay đßi cßa xã hßi Vißt Nam là sâu sßc đßn nhß thß nào: chß đô chuyên chính ß Vißt Nam đßng nhß đang có xu hßng tß sß thßng trß tßc tài khuynh tß chuyßn sang đßc tài khuynh hßu. Mßt cách khách quan, nhißu ngß i quan sát đã cho rßng tình thß ßy dù sao vßn có nhißu mßt tích cß hßn xßa. Bß thúc đßy bßi hàng loßt nhßng sßc ép đßn tß khßp nßi, tß khßp các lĩnh vßc cßa đßi sßng – nhßt là tß cái xã hßi công dân đang đßc phßc hßi trong thßc tß –, sß thay đßi cßa đßng trong nhßng ngày sßp tßi có thß sß đißn ra nhanh chóng hßn. Trong hoàn cßnh ßy, sß đóng góp cßa nhßng phßn tß cßp tßn trong đßng sß là cßc kß quan trßng: văn hoá hay phßn

văn hoá, dân chä hay đäc tài, theo tôi, vän là cái cät mäc đängäi ta nhän ra chät läng cäa nhäng cuäc vän đäng thay đäi y.